

ساعت ۳:۳۰ با امداد ۲۷ مه‌رماه به وقت تهران یا همان ساعت صفر

۱۸ اکتبر، با پایان یافتن اولین بند غروب برج‌ام، یکی از بخش‌های قطعه‌نامه ۲۲۳۱ سازمان ملل (همان قطعه‌نامه تاییدکنندهٔ *برجام*) عملیاتی شده و تحریم‌های تسلیحاتی سازمان ملل علیه ایران ذیل قطعه‌نامه‌های ملغی شده، برای همیشه پایان می‌یافتند. مطابق بندهای ۵ و ۶ ضمیمه‌ب قطعه‌نامه ۲۲۳۱ شورای امنیت^(۱)، رفع محدودیت‌های تسلیحاتی و منع تردد برخی افراد نظامی و هسته‌ای به پنج سال پس از تاریخ توافق *برجام* موکول شده بود و از اینرو هرگونه تجارت سلاح‌های ذکرشده در قطعه‌نامه‌های قبلی سازمان ملل، مطابق متن *برجام* و قطعه‌نامه شورای امنیت ممنوع و در مواردی باید با اطلاع شورای امنیت انجام و مجوزهای لازم اخذ می‌شد؛ مساله‌ای که اکنون با فرارسیدن این بند غروب، مرتفع شده و اکنون حتی نیازی به کسب مجوز شورای امنیت برای خرید سلاح یا فروش آن از سوی ایران وجود ندارد. این اتفاق البته درحالی رخ می‌دهد که طی چندماه اخیر فضای شورای امنیت سازمان ملل تحت‌الشعاع زیاده‌خواهی ایالات‌متحده قرار داشت و کاخ سفید چندی پیش در یک اقدام غیرقانونی ابتدا خواهان تصویب یک قطعه‌نامه برای تمدید تحریم‌های تسلیحاتی ایران شد و سپس با تقدیم اطلاعیه‌ای به سازمان ملل خواهان فعال سازی مکانیسم‌ماشهدر قطعه‌نامه ۲۲۳۱ شده‌بود. در آن‌زمان اقدام عجیب آمریکا که به‌جز دومینیکن، با مخالفت قاطع دیگر اعضای شورای امنیت همراه شد و حتی پس از آنکه آمریکا اعلام کرد ۶ قطعه‌نامه

قبلی ملغی شده به واسطه ۲۲۳۱، از نظر کاخ سفید احیا شده‌اند، ترتیبات قانونی شورای امنیت هیچ تغییری نکرد و عملاً باقرار ندادن درخواست آمریکا در دستور کار شورای امنیت فعال سازی مکانیسم ماشه به‌کلی کنار گذاشته شد. در این میان البته آمریکا با اعمال تحریم‌های جدیدی تلاش کرد مسیر قبلی خود در فشار حداکثری بر ایران را ادامه دهد، اما به‌سبب اینکه هرآنچه از تحریم که ممکن بوده، طی ۲/۵ سال گذشته یعنی از اردیبهشت ۹۷ تاکنون بر ایران اعمال شده است، تحریم‌های جدید صرفاً تحریم‌های تکراری و بی‌اثری بود که صرفاً جنبه تبلیغاتی داشت و البته باعث دور شدن هرچه بیشتر دو کشور از آرامش و کاهش تنش‌جات بود.

نکته قابل توجه در این زمینه که البته در سال‌های گذشته مورد انتقاد جدی بسیاری از کارشناسان هم بوده، این است که تیم مذاکره‌کننده ایرانی این تحریم‌های ۵ ساله را در جریان مذاکرات، برخلاف نظر روسیه و چین به‌صورت داوطلبانه پذیرفته است و اگر آن روز این اقدام داوطلبانه انجام نمی‌شد، اساساً شایشی به‌نام مکانیسم ماشه در تابستان ۲۰۲۰ هم اتفاق نمی‌افتاد. در این خصوص ماریا زاخاروا، سخنگوی وزارت خارجه روسیه هفته گذشته دوباره متذکر شد: «همان گونه که می‌دانید، شورای امنیت سازمان ملل در سال ۲۰۱۵، تحریم تسلیحاتی را شامل حال ایران نکرد و تهران داوطلبانه برخی محدودیت‌ها را پذیرفت. این اقدام، برای به‌نتیجه رسیدن زودتر گفت‌وگوها بر سر برنامه جامع مشترک برای سازش بر سر برنامه هسته‌ای ایران انجام گرفت. همه طرفین *برجام* هم از

همان ابتدا می‌دانستند که این محدودیت‌ها ربطی به توافق ندارد.»

➤ مواجهه دیگر اعضای *برجام*

مساله رفع تحریم‌های تسلیحاتی در میان دیگر اعضای دائم شورای امنیت سازمان ملل متحد که همان اعضای *برجام* هستند به‌اضافه آلمان، هرچند تابع چارچوب واحدی در بازه زمانی کنونی است، اما حتماً به‌خاطر تفاوت‌های بنیادینی که نسبت به یکدیگر دارند با تفاوت‌هایی همراه خواهد بود. پنج کشور فعلاً همگی متفق هستند که تحریم‌های تسلیحاتی سازمان ملل علیه ایران مرتفع خواهد شد، اما برخلاف روسیه و چین که مایل به تداوم همکاری‌ها به‌ویژه همکاری‌های منطقه‌ای با ایران هستند (و برخی خبرها از نهبایی شدن توافقات دو جانبه با این کشورها برای تجارت برخی تسلیحات خبر می‌دهد)، سه کشور اروپایی در صورت رها شدن از قیدهای فعلی که از یک‌سوم‌فاد *برجام* و از سوی دیگر مواجهه با دونالد ترامپ در آستانه انتخابات آمریکا است، اساساً علاقه‌ای به فعالیت‌های آزاد ایران در این خصوص ندارند؛ چنانکه جوزف بورل، هماهنگ‌کننده سیاست خارجی اتحادیه اروپا هفته گذشته با وجود تأکید بر رفع تحریم‌های تسلیحاتی ایران گفت: «اروپا همچنان تحریم تسلیحاتی یک‌جانبه خود (اتحادیه اروپا) علیه ایران را حفظ خواهد کرد.» ناگفته‌نماند روسیه و چین هم احتمالاً انتخابات آمریکا و مشخص شدن نتیجه آن، به‌اصطلاح دست‌عصا حرکت خواهند کرد و احتمالاً اگر توافق هم با ایران صورت گرفته باشد، اعلام یا انجام آن

۹ گفت‌وگو

کارشناس مسائل بین‌الملل در گفت‌وگو با «فرهیختگان»:

اروپا تا زمان انتخابات آمریکا درباره مسائل ایران سکوت می‌کند

و نه ایران را با یک موضع مخالف تحریک کنند و نه آمریکا را با موضع مخالف تحریک کنند، از این رو اروپایی‌ها سکوت می‌کنند تا ببینند نتیجه انتخابات چه می‌شود.

مواجهه چین و روسیه بعد از این اتفاق با آمریکا به چه شکل خواهد بود؟

چین و روسیه اعلام کردند آنچه آمریکایی‌ها می‌خواهند به اجرا بگذارند قبول نداریم و پس از ۲۷ مهر با ایران همکاری می‌کنیم. این امر از سوی چین و روسیه اعلام شده، ولی اینکه تا انتخابات آمریکا و سه هفته آینده اتفاق خاصی رخ دهد، بعید می‌دانم. یعنی نه آنقدر طراحی شده که ایران در این سه هفته سلاح‌های مهمی از چین و روسیه بخرد و نه ایران آمادگی دارد با اروپا وارد گفت‌وگو و معامله برای تسلیحات شود. بنابراین ما هیچ اتفاق خاصی را در سه هفته آینده از نظر خرید و فروش سلاح نخواهیم دید، اما یک احتمال جزئی وجود دارد که مزاحمت‌های آمریکا برای پروازها و کشتی‌ها در دریا است و با ادعای بازرسی این کار را انجام خواهند داد و این اقدام ممکن است با عکس‌العمل ایران روبه‌رو شود. اگر ترامپ برنده انتخابات شود که احتمال آن امر زیر ۲۰ درصد است، این فشارها را ادامه می‌دهد تا با ایران به مذاکره بنشینند؛ از سوی دیگر چنانچه بایدن پیروز شود، در سه‌ماه آینده نیز کشورهای دنیا احتیاط را از دست نمی‌دهند و سعی می‌کنند از کنار این موضوع بدون اینکه تحریکی صورت گیرد، بگذرند.

۹ گفت‌وگو

مدیر برنامه مطالعات جهانی مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری در گفت‌وگو با «فرهیختگان»:

جنبه حقوقی رفع تحریم‌ها بسیار مهم‌تر از جنبه فنی آن است

محتمل‌ترین توافق تسلیحاتی، فروش ۵۴۰۰ روسی به ایران است

و ممکن است تنش بین آمریکا و ایران بالاتر برود، به این ماجرا دامن بزنند و طرفین را در یک نبرد قرار دهند؛ برخوردی که ممکن است وضعیت را شعله‌ور کند، بنابراین من فکر می‌کنم از دیدگاه اعضای شورای امنیت تلاش خواهد شد این دوره‌یی سروصدا روند حقوقی و طبیعی خود را طی کند و منجر به بحران سیاسی نشود.

خبرهایی در رسانه‌های غیررسمی منتشر شده که احتمالاً در روزهای آینده توافقی میان ایران و روسیه اعلام خواهد شد که مبنی بر خرید و فروش تسلیحاتی است. این امر چقدر محتمل است در این بازه رقم بخورد؟ اگر رخ دهد چه اثراتی دارد؟

این امر یک جنبه حقوقی دارد؛ به این ترتیب که طرفین معتقدند این مساله باید به رسمیت شناخته شود که در امتداد اجرای قطعه‌نامه ۲۲۳۱ ایران اجازه دارد به خرید و فروش تسلیحات بپردازد یا به‌نحو دیگر مانعی به‌لحاظ حقوقی برای ایران براساس قطعه‌نامه‌های شورای امنیت برای خرید و فروش تسلیحات وجود ندارد. این وجه حقوقی است. یک وجه دیگر وجه عملی و اجرایی است که ایران در آینده این کار را می‌کند یا کشورهای دیگر به‌رغم اینکه می‌دانند مانعی وجود ندارد، دست به این معاملات با ایران خواهند زد؛ یا خیر؟ من فکر می‌کنم تأکید کشورهای چین و روسیه به‌طور خاص که فروش‌شده عمده تسلیحات به ایران هستند، بر این است که به این جنبه حقوقی تأکید کنند، ولی الزاما وارد شدن به این مرحله که اجرا و تصویب فروش تسلیحات معین به ایران باشد، شاید در عمل تابع ملاحظات سیاسی گوناگون باشد و به‌سرعت اتفاق نیفتد. بنابراین ما دو مرحله داریم؛ در مرحله شفاهی باید اعلام شود ما آماده عقد قرارداد تسلیحات متعارف نظامی با ایران هستیم. این شامل تحریم نیست و نمی‌تواند باشد و این صرفاً جنبه تأکید سیاسی داشتن بر مساله لغو تحریم توسط ایران است. ولیکن اینکه این اشتیاق و این اعلام آمادگی تبدیل به

راه‌بعد از سوم نوامبر موکول می‌کنند. این موضوع البته در کنار خبر غیررسمی و تایید نشده‌ای است که روزهای اخیر در برخی رسانه‌ها درباره توافق تهران و روسیه در خصوص تجارت برخی تسلیحات منتشر شده است؛ خبری که هرچند نه تایید شده و نه جزئیاتی از آن بیرون آمده، اما قریب‌الوقوع بودن آن محتمل است، چراکه هم کاظم جلالی سفیر ایران در روسیه روز پنجشنبه انجام برخی مذاکرات فی‌مابین را تایید کرده بود و هم ابوالفضل عمویی سخنگوی کمیسیون امنیت ملی پیش‌تر به «فرهیختگان» خبر مذاکرات تسلیحاتی را داده بود. در این خصوص برخی خبرها از مذاکرات برای خرید برخی هواپیماها و جنگنده‌های روسی خبر می‌دهند و برخی دیگر از توافق برای انتقال سیستم دفاعی ۵۴۰۰ روسی به ایران حکایت دارند. ناگفته‌نماند برخلاف این حجم از خبررسانی‌ها در روزهای اخیر، برخی روایت‌ها مبتنی بر وجود مشتریان خارجی برای سیستم‌های دفاعی ایران هستند و می‌گویند که هم برخی کشورهای منطقه و هم برخی کشورهای دیگر تمایل به خرید تسلیحاتی دفاعی از ایران دارند. نکته آخر در این زمینه اما واکنش احتمالی ایالات‌متحده است. با وجود اینکه تب انتخابات در آمریکا بالا گرفته است، اما هستند تحلیل‌گرانی که می‌گویند کاخ سفید برای به‌هم‌زدن بازی انتخابات به دنبال ایجاد یک خبر حاشیه‌ای است و از این روزتلاش می‌کند در صورت امکان حتی به‌صورت محدود تنش‌ها با ایران را افزایش دهد. همین کارشناسان البته هم‌زمان این راه هم می‌گویند که آمریکا با نزدیک شدن به انتخابات بیشتر از هر زمان

➤ پی‌نوشت:

(۱) بندهای ۵ و ۶ ضمیمه B قطعه‌نامه ۲۲۳۱ (بیانیه مستقل) ۵- همه کشورها می‌توانند و اجازه دارند در صورت تصویب شورای امنیت برای تهیه، فروش و انتقال مستقیم یا غیرمستقیم تانک‌های جنگی، خودروهای زرهی، سامانه توپخانه‌ای کالیبر بالا، هواپیماهای جنگی، هلیکوپتر، ناو جنگی و سامانه موشکی را مطابق آنچه در تسلیحات متعارف سازمان ملل تشریح شده از طریق خاک کشورهایشان، اتباع‌شان یا با استفاده از کشتی و هواپیما برای ایران و استفاده در این اقدام کنند.

این پاراگراف تا پنج سال بعد از اولین روز اجرای *برجام* کاربرد دارد. ۶- همه کشورها باید:

A) تدابیر لازم را، مگر آنکه شورای امنیت پیش‌تر تصمیمی غیر از این و به‌صورت مودی اتخاذ کرده باشد، برای ممانعت از تدارک، فروش یا انتقال تسلیحات یا مواد مرتبط با آن از ایران به وسیله اتباع ایرانی یا کشتی‌ها و هواپیماهایی که با پرچم ایران تردد می‌کنند، چه مبدا آنها خاک ایران باشد یا نباشد، تا پنج سال پس از روز تصویب برنامه جامع اقدام مشترک یا روزی که آژانس بین‌المللی انرژی اتمی در گزارشی نتیجه‌گیری گسترده‌تر را تایید کند، هر کدام زودتر فرارسد، اتخاذ کند.

فواد ایزدی در گفت‌وگو با «فرهیختگان»:

متاسفانه دولت داوطلبانه تحریم‌های تسلیحاتی ۵ ساله را پذیرفته بود

چون علاقه‌مند به *برجام* بود، پذیرفت که پنج‌سال اضافه این محدودیت‌ها پابرجا باشد. « ایزدی در عین حال یادآور شد: «روسیه و چینی‌ها همان زمان آمادگی داشتند در قطعه‌نامه ۲۲۳۱ این محدودیت نباشد، اما آمریکایی‌ها نمی‌پذیرفتند و ایران نهایتاً نظر آمریکا را پذیرفت و محدودیت‌ها با بازه زمانی ادامه یافت.» این کارشناس مسائل آمریکا و بین‌الملل با بیان اینکه بنابراین ایران همان زمان می‌توانست این محدودیت‌ها را بردارد، گفت: «همان زمان این امکان فراهم بود که این تحریم برداشته شود.»

➤ رفع تحریم‌های تسلیحاتی ربطی به *برجام* ندارد

وی درخصوص این نکته که برخی موافقان دولت معتقدند پایان تحریم تسلیحاتی نتیجه *برجام* است، اظهار داشت: «این موضوع ربطی به *برجام* ندارد، چرا که این تحریم باید پیش‌تر برداشته می‌شد و ایران برسد، براساس قطعه‌نامه ۱۹۲۹ برداشته می‌شد.» ایزدی همچنین متذکر شد: «زمان برداشته شدن این محدودیت‌ها شروع مذاکرات بود، نه موفقیت مذاکرات یا به‌نتیجه رسیدن آن، از این‌رو این امر ربطی به *برجام* ندارد.»

دیاکو حسینی، کارشناس مسائل آمریکا و مدیر برنامه مطالعات جهانی مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری در گفت‌وگو با «فرهیختگان» لغو تحریم‌های تسلیحاتی ذیل قطعه‌نامه ۲۲۳۱ و مناسبات حاشیه‌ای آن میان ایران با دیگر کشورها را بررسی کرد. مشروح این گفت‌وگو در ادامه از نظر می‌گذرد.

۱۱۱

اتفاقی که با امداد امروز رخ داد، چه ابعادی دارد و در میدان عمل امکان وقوع و تأثیر گذاری بر شرایط را دارد یا خیر؟

تحریم‌های تسلیحاتی که در قطعه‌نامه‌های پیشین شورای امنیت علیه ایران وجود داشت، مطابق قطعه‌نامه ۲۲۳۱ بنا شد در ۲۷ مه‌رماه به‌طور کامل برداشته شود. آمریکایی‌ها بسیار تلاش کردند این اتفاق رقم نخورد و بتوانند این تحریم‌ها را به‌نحوی تمدید کنند که البته کاملاً ناموفق بودند. می‌خواستند قطعه‌نامه‌ای برای بازگرداندن تمامی تحریم‌های پیشین از جمله تحریم‌های تسلیحاتی به‌تصویب برسانند که تنها با حمایت یک کشور مواجه شدند و لذا شکست خوردند.

➤ جنبه حقوقی رفع تحریم‌ها بسیار مهم‌تر از جنبه فنی آن است

این روزها هم شاهدیم آمریکا و پمپئو تبلیغ می‌کنند که رفع این تحریم‌های تسلیحاتی به ایران کمک‌می‌کند تا تسلیحات بیشتری خریداری کند یا تسلیحاتی را به متحدان خود بفروشد و در نتیجه باعث نا امن شدن منطقه شود، اما نکته مهم از نظر ایران اهمیت لغو تحریم‌های تسلیحاتی عمده‌تر از اجرای قطعه‌نامه ۲۲۳۱ علی‌رغم ملی آمریکا است؛ یعنی جنبه حقوقی این مساله به‌مراتب مهم‌تر از جنبه فنی آن یعنی امکان خرید و فروش تسلیحات است. واقعیت این است که امروز ایران برای دفاع از خود به تسلیحات پیچیده و تازه‌ای نیاز ندارد. حتی برای حمایت از کشورهای متحد